

• **bryþr** • **þria** • **roþanþr** • **auk** • **roþkuttr** • **roþar** • **auk** • **þorstain** • **þir** • **iru** • **fapur** • **bryþr**. Texten innehåller två fel: r. 10 är **a**, icke **l**; r. 45 är **r**, icke **r**. Eftersom ristaren annars alltid tecknar ordet »efter» med **r**, icke med **r** (r. 5–9; på G 134 2 ggr och i G 136 1 g., alltså sammanlagt 4 ggr), är det tvivelaktigt, huruvida den annars tilltalande supplingen **lifþu** • **eftir** kan vara riktig. v. Friesen översätter: »Diesen (Stein errichteten Rodvisl und Rodälv) nach Liknat(?). Er starb in Vindau. Zwei Schwestern überlebten die drei Brüder. Roald(?) und Rodgot, Rodar und Torsten, die sind die Vaterbrüder (der drei Brüder).»

Den första satsen är elliptisk: »Denna [sten] efter ...» Både subjekt och predikat äro underförstådda från inskriften på föregående sten (G 134), som skall läsas först. Denna är rest till minne av den andre sonen. Om honom meddelas endast, att »han blev död **a : uitau**». Denna plats **a : uitau** skulle enligt biskop Wallin åsyfta halvön Wittow (Wittau), den nordligaste delen av Rügen med Arcona. Samma tolkning har N. H. Sjöborg (1824). — J. G. Liljegren (*Runlära*, s. 134) tänker på en närmare belägen plats: »han wardt död i Wicklou» (Viklau); det är en grannsocken till Sjonhem. — Carl Säve uttalar intet i frågan. — P. A. Säve: »Ordet **uitau**, som i början och slutet ljuder åt den närliggande socknens namn Viklau, betyder dock säkert något helt annat, Witau eller hvad det må vara.»

A. Noreen (1904) tycks vara den förste, som har tänkt på Vindau, på Kurlands kust, ungefär mitt emellan Domesnäs och Libau. Det är en plats som bör ha besökts av handelsidkande gotlänningar. Namnet bör ha tecknats **a : uitau** på en runsten från 1000-talet, och tolkningen är sålunda fullt möjlig, kanhända sannolik. Den har fått anslutning av O. Montelius, O. v. Friesen och S. B. F. Jansson.

Därefter övergår inskriften till att tala om de anhöriga. Närmast följer en sats, som börjar med nom. **systriðr : tuar** och slutar med en ack. **bryþr : þria**, föregånget av ett ord som slutar på **r**. Tyvärr är det viktiga predikats verbet borta. Den av v. Friesen föreslagna supplingen **lifþu : eptir** är mycket tilltalande, om man får antaga, att ristaren mot sin vana för övrigt har använt **r**-runan i ordet »efter». Även **raistu : eptir** vore naturligtvis tänkbart.

Återstoden av runslingan fylles av fyra mansnamn. De åtföljas av raderna i tvärbalken: »De äro farbröder», nämligen till de tre döda unga männen, över vilka stenarna äro resta. Det första namnet **roþanþr** är det enda, vars tolkning vållar svårighet. Det måste vara felristat på något sätt. Förleden **Roþ-** är klar. Närmast till hands ligger att tänka på en form av namnet **Roþvaldr**, **Roþaldr**, **Roaldr** (isl. *Hróaldr*), sålunda med ett **n** i stället för **l** och ett **þ** i stället för **t**.

Om namnen se nedan G 136.

Intressant är att i samma inskrift finna pluralformerna **bryþr** (2 ggr) och **systriðr**. Den förra har ursprunglig, enstavig form (liksom fsv. *brøder*, nsv. *bröder*, ty. *Brüder* o.s.v.), den senare har utvidgats med ett nytt pluralsuffix **-ir**. Den är flera gånger belagd i Gutalagen: *systriðr*, liksom *dytrir* döttrar (jfr nsv. *systrar*, *döttrar*, *mödrar*).

136. Sjonhems kyrka.

Litteratur: L 1594, S 91. G. Wallin, *Runographia Gothlandica* (1751), s. 151 (Nr XVI C); H. Pipping, Om runinskrifterna på de nyfunna Ardre-stenarna (1901), s. 58; A. Noreen, *Altschwedische Grammatik* (1904), s. 496; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 131; O. v. Friesen i *A Philological Miscellany presented to E. Ekwall* (1942), s. 358, 361; S. Lindqvist, *Gotlands Bildsteine* 1 (1941), s. 53, 2 (1942), s. 112.

Den tredje av de runstenar, som ursprungligen ingingo i det stora Sjonhem-monumentet, är förkommen. Dess inskrift är känd endast genom biskop Georg Wallins meddelanden i hans *Runographia Gothlandica*. Han har läst den tillsammans med de båda andra stenarna den 25 juli 1744. Stenen fanns då på kyrkogården liksom G 134 (»In eodem Cœmeterio.») Den omtalas icke av C. G. Hilfelting, som år 1801 besökte Sjonhem och där avtecknade G 134, icke heller av N. J. Ekdahl 1826. Icke heller omnämnes den i *Kyrkoinventarium* 1830. Den var redan vid denna tid försvunnen. Bröderna Säve, som ju kände till inskriften genom Wallin och

Liljegren (L 1594), ha förmodligen sökt efter den, men förgäves (S 91: »icke återfunnen 1852»). P. A. Sävte tillägger: »En tredje Runsten (af Liljegren upptagen under N° 1594) i Sjonhem står nu der ej att finna; om ej mot all förmodan underst bland en hop grafstenar, uppstaplade vid tornets s. vägg.»

Wallin uppger, att alla tre stenarna hade samma form och utseende. G 136 har sålunda också varit en rest sten med bildstensform. Wallin omtalar först G 135, inne i kyrkan, vid uppgången till predikstolen, som han finner synnerligen vacker och väl bevarad. »Addo etiam hoc, binos nimirum qui sequuntur, ejusdem per omnia esse magnitudinis, formæ et picturæ.» Därmed åsyftar han G 134 och G 136. Då han sedan övergår till att beskriva G 134 (s. 147), upprepar han i en not: »Antea indicavi et hunc [=G 134] et sequentem Cippum [=G 136] ejusdem esse cum primo [=G 135] structuræ ac faciei.» De äro därför alla tre utförda samtidigt och av samme stenmästare. G 134 skiljer sig endast därigenom från de andra, att den har två skriftrader tvärs över stenens mitt, G 135 och 136 endast en. »In linea transversa» stå inskriftens 4 sista ord, r. 92–110. Om man får döma enbart efter inskriftens längd, har G 136 varit av ungefär samma storlek som G 134 och 135.

Inskrift (enligt G. Wallin):

pina : iftir : hair : -os : han : to : haima : auk : ati : totur : aina : han : haitir : haili : utr :
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

ualtika : gierþi : staina : auk : uab : kustar : ma...
 60 65 70 75 80 85 90

tan : auk : botbiern : ristu :
 95 100 105 110

»Denna efter Hailfos(?). Han dog hemma och hade en dotter. Hon heter Hailvi. Valdinga-Udd(?) gjorde stenarna och ...

Dan och Botbjörn ristade.»

Till läsningen: I slutet av den yttre inskriftsslingan (efter r. 91) har funnits något, som Wallin ej har kunnat tyda. Han talar om en »defectus», d.v.s. en skada i stenyttan: »Reliqua indagare defectus prohibet.» Innebörden av de sista orden är honom därför icke klar. Det är mycket möjligt, att också det närmast föregående (r. 81–91) har varit ottydligt och svårläst.

Ett och annat fel kan även i övrigt finnas i Wallins text, liksom i hans läsningar av G 134 och 135, vilka ju kunna kontrolleras. Men i huvudsak är den säkerligen riktig. Därjämte får man räkna med att ristarna någon gång har gjort ett fel, särskilt i namnen, som voro svåra och ovana.

10–16 **hair : -os** har av Liljegren (L 1594) blivit ändrat till *Hairfos*, vilket accepterats av C. Sävte (S 91). R. 14 liknar i Wallins runtext ett **s**; han antager ett egennamn *Hairos*. Utan tvivel har Liljegren riktigt förmodat ett *-fos*. Förleden har sannolikt varit *Hail-* (A. Noreen); för detta talar framför allt, att den enda dottern har ett namn med denna förled. Hon har fått sitt namn *Hailvi* genom variation efter fadern. Namnet *Hailfos* torde därför vara ganska säkert.

Om 42–44 **han** anmärker Wallin, att Gutalagen brukar skriftformen *han* både om män och kvinnor. »Hodierni Gothlandi illam vocant *ha*, ut W. Gothi *hu*.» L 1594 ändrar till *hon*. S 91 ändrar tillbaka till *han*: »På stenen står troligtvis *han*, men detta har afskrifvaren då rättat till *hon* (att döma efter det såsom osäkert utmärkta *o*), emedan han icke insett, att detta *han* just är den rätta Forngotl. formen för fem.» Sävte röjer genom sin polemik mot »afskrifvaren», att han har nöjt sig med Liljegrens rättade text och icke gått till dess källa, Wallins text.

Om läsningen av 56–65 **utr : ualtika** har Wallin ingen anmärkning. Han översätter: »Vterus validus», d.v.s. Utr den väldige. Sävte: »*Utr Waltika*. — *Waltika* kan måhända stå för ett *Waldinga*.» A. Noreen: »*Uddr Ualdinga* — *Waldinga-Uddr*.» 56–58 **utr** kan givetvis avse ett *Utr* (isl. *Otr*) eller ett *Uddr* (isl. *Oddr*); det senare är såsom personnamn bättre styrkt; se R. Kinander i *Smålands runinskrifter* h. 1 (1935), s. 96, S. Bugge i *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift* 11 (1900), s. 120. 59–65 **ualtika** kan vara ett inbyggarnamn till gården Valda i Eskelhems sn.

66–71 **gierþi**: L 1594 och S 91 ha *gerþi*.

81–91 **uab : kustar : ma...** »*Vab arma vel insignia notare vix potest*» (Wallin). **kustar** kan vara en verbform. Återstoden kan enligt Wallin ej tolkas på grund av inskriftens defekta tillstånd. L 1594: valkustar. S 91: »Walkustar; om detta rätteligen skulle vara -*kusta* l. -*kasta*, acc. pl., så kunde ordet kanhända vara det Isl. *valköstr* m., hög af slagne å valplatsen.» — Det bör anmärkas, att runorna 82 och 91 **a** i Wallins runtext ha formen **ǵ**, med ensidig bistav; f. ö. alltid **ǵ** i de tre Sjonhem-stenarnas inskrifter.

81–83 **uab** kan knappast vara riktigt; man anar här en felläsning, snarast i runan 83 **b**, som normalt icke kan förekomma i slutet av ett ord. Närmast till hands ligger att tänka på en felläsning av **uar** eller — eftersom de tre Sjonhem-stenarna för övrigt konsekvent skilja mellan **r** och **ṛ** efter etymologiska grunder — av **uar**. Det defekta 90–91 **ma** skulle kunna suppleras **maṛ** man och 84–91 **kustar : ma[ṛ]** sålunda vara en sammansättning *kustar-maṛ*, till fgutn. *kustr* m. i betydelsen 'underhåll, föda, kost' eller 'omkostnad', båda betydelserna välkända från fsv. (I GL är *custr* endast belagt med betydelsen 'egendom', men det kan vara en tillfällighet.) *kustar-maṛ* skulle kunna betyda 'man som står för kosten el. kostnaderna', d.v.s. den som har bekostat monumentet.

Wallin översätter inskriften i sin helhet: »Hunc (lapidem posuerunt) in memoriam Hairosi. Obiit ille domi, et filiam habuit unicam, nomine Haili. Vterus validus adornavit lapides et ornamenta impendit ... Tannus et Bodbiernus inciderunt (Runas).» — A. Noreen: »Diesen nach Heilfos. Er starb zu hause und hatte eine tochter. Sie heisst Heil(w)i. Waldinga-Uddr machte die steine und die kostbaren waffen ... Dan und Botbiern ritzen.»

Den berättande delen av inskriften: *Hann do haima, ok atti dottur aina. Han hailir Hailvi* påminner om en passus i Hillersjö-inskriften (U 29): *Þa fingi þau barn. En mar æin lifði; hon het Inga.*

I de tre Sjonhem-inskrifterna omtalas många medlemmar av en släkt, icke mindre än 12 personer, därav 10 vid namn. I medelpunkten stå Rodvisl och hans hustru Rodälv samt deras tre söner, som äro döda före föräldrarna och till vilkas minne stenarna äro resta.

Rodvisl ~ Rodälv
 ───────────
 Rodfos Ai--- Hailfos

De tre bröderna ha haft två systrar, vilkas namn dock saknas i inskriften. Hailfos, den yngste brodern, har haft en dotter Hailvi. Rodvisl har haft fyra bröder, som uppenbarligen ännu voro i livet: Rodald(?), Rodgut, Rodar och Torstain.

Vissa namnelement förekomma flera gånger i denna familj. Vanligast är förleden *Rōþ-*, äldre *Hrōþ-*. En tillfällighet måste det väl vara, att den förekommer både hos Rodvisl och hans hustru Rodälv, då de sannolikt icke ha tillhört samma släkt. Men deras äldste son Rodfos har troligen fått förleden i sitt namn både från far och mor. Säker variation ha vi väl också i namnen på de fyra bröderna Rodvisl, Rodald(?), Rodgut och Rodar. Hailvi har tydligen fått namn efter sin fader Hailfos. Efterleden *-fōs* (isl. *-fúss*) ingår i namnen Rodfos och Hailfos.

Namnet Rodvisl förekommer även på runstenen från Pilgårds, Boge sn, och på bildstenen från Sanda (SHM Inv. 13.127). Om namn på *Rōþ-* se G 1.

Om mansnamn på *-fos* (isl. *-fúss*) se G 60 och där cit. litt.

Om kvinnonamn på *-älf* (isl. *-elfr*) se M. F. Lundgren, *Spår af hednisk tro och kult* (1880), s. 54, E. Wessén, *Nordiska namnstudier* (1927), s. 109, A. Janzén, *Personnamn* (1947), s. 260. Om kvinnonamn på *-vi* se G 4.

Märkliga äro namnen på de båda runmästarna. Namnet *Dan* är f. ö. icke känt från gotländska inskrifter. Det ingår troligen i gårdsnamnet *Dans* i Hejde sn. På svenska fastlandet är *Dan* däremot ganska vanligt i uppländska inskrifter, särskilt i sydöstra delen av landskapet: U 114, 131, 177, 233, 240–241, 511, 749, 814 och 895. F. ö. förekommer endast något enstaka belägg: Ög 194(?). Det är alldeles okänt för det danska och norska inskriftsmaterialet. Mansnamnet *Dan* är utan tvivel identiskt med folknamnet *danir* pl. danskar. En så karakteristisk förekomst av ett namn med denna innebörd måste bero på några särskilda historiska förhållanden under vikingatiden, möjligen de livliga förbindelserna mellan särskilt sydöstra Uppland och

Danmark under Englandstågens tid (900-t. och början av 1000-t.). Senare har namnet blivit spritt över ett större område. Under medeltiden är *Dan* »tämiligen vanligt» i Sverige (Lundgren o. Brate); särskilt ofta synes det ha förekommit i Östergötland. Enstaka belägg äro nu också kända från Danmark (*DGP*) och Norge (Lind).

Namnet *Botbiern* Botbjörn torde vara ett unicum i det bevarade nordiska namnmaterialet, ett exempel på att nybildning genom variation ännu levde inom namnskicket på Gotland. Om förleden *Bot-* se O. v. Friesen i *A Philological Miscellany presented to E. Ekwall* (1942), s. 358, 361.

För runstenarna i Sjonhem, Hogrån (S 84) och Stenkumla (S 82, 83) har O. v. Friesen (a. a. s. 358) givit följande datering: »These runic stones must, from runologic reasons, be dated after about 1050, but, for the same reasons, they can be dated more than half a century later.» — A. Noreen, *Altschwedische Grammatik* (1904), s. 495: »Um 1100».

Frågan var de tre stenarna ursprungligen ha varit resta har varit aktuell redan för biskop Wallin: »Dat etiam verbum raisa ... occasionem suspicandi, eos primitus in agris vel collibus istius familiæ, stetisse erectos, respiciente coelum vertice, et quidem ante Templum conditum, atque abhinc demum a cognatis translato locum *Coemeterii* consecratum, eoque situ positos, quo hodie conspiciuntur.» Det kan mycket väl förhålla sig så, som Wallin tänkte sig: stenarna ha ursprungligen varit *resta* på en annan plats, t. ex. vid en väg eller på en kulle, innan ännu någon kyrka fanns i Sjonhem, och sedan blivit förda till kyrkogården och där nedlagda på marken liksom andra gravhällar. Det hade för bedömandet av denna intressanta fråga varit värdefullt, om Wallin hade närmare preciserat stenarnas läge på kyrkogården.

137. Sjonhems kyrka. Nu i Gotlands Fornsal.

Pl. 81.

Litteratur: L 1645, S 92. G. Wallin, *Runographia Gothlandica* (1751), s. 154; C. G. Hilfeling, *Resejournal* 1801 (Fm 57: 10), s. 112; N. J. Ekdahl, *Resa på Gotland* 1826 (ATA) s. 30; P. A. Säve, *Reseberättelse* 1852 (ATA) nr 6; O. v. Friesen, *Anteckningar* 1922 (UUB); J. Roosval, *Medeltida konst i Gotlands Fornsal* (Ny bearb. uppl., 1928), s. 13 nr 17; E. Wessén, *Anteckningar* 1944 (ATA).

Äldre avbildning: P. A. Säve, teckning (i Atlas till a. a.).

Gravhäll med runinskrift. Den förvaras sedan år 1909 i Gotlands Fornsal (Dep. C 36).

G 137 omtalas första gången av biskop G. Wallin i hans *Runographia Gothlandica* 2 (1751). Wallin undersökte gravhällen den 25 juli 1744 i samband med visitation och installation i Sjonhems kyrka. Hällen låg då inne i kyrkan »sub Sella antiqua poenitentiali sive Confessionaria», alltså under den gamla »biktstolen». Enligt Wallin var ristningen dold. Hällen hade formen av ett kistlock: »cælati operis ad instar operculi, quod capulis seu arculis defunctorum imponi solet.» Wallin påpekar, att »evangelisternas tecken finnas i hällens hörn, och i mitten åt vänster» fyra runor, som han avritar. — Hilfeling lämnar i sin resejournal för år 1801 följande upplysningar om G 137 och om dess plats i kyrkan: »På Norra Sidan, tätt inwid Altaret, låg en lång och smal Runsten med många nu mäst förnötta Zirater af inwicklade ormslängor hwaruti Runor varit ristade; nu kunde efter mycken forskning ej flere framletas än ... **r : ok : k** ... hwaraf likväl kan ses att den är af de äldsta härpå landet. Stenen war 3 al^r lång. 1 alⁿ 2 tum bred». — Ekdahl (1826): »På norra sidan af altaret är en sten blott en aln bred, men tre alnar lång, hvars ofvanyta är i halfupphöjdt arbete, en konstig sammanflätning af ormslingor. Huruvida denna sten, som der har ingen betydelse, borde hemtas till samlingarne i Stockholm lemnar jag åt Akademien till afgörande. Han eger ingen inskrift utom trenne runor.» — J. G. Liljegren har hämtat sina uppgifter om G 137 hos Wallin och Hilfeling. — P. A. Säve (i reseberättelsen 1852): »har tillförno legat utanför S. chordörren o. är nu stående, löst upprest, vid S. torn-muren.» G 137 hade sålunda, tydligen ganska långt före Säves besök, flyttats ut ur kyrkan. Vid tornmuren stod hällen till år 1909, då den flyttades till Gotlands Fornsal.